

“LES ALFÀBEGUES”

BÉTERA (VALÈNCIA- CAMP DE TÚRIA), 15 D'AGOST

**[María Ángeles Arazo: LES NOSTRES FESTES,
València, Vicent García Editors S.A. 1980, 335pp.]**

No hi manca qui l'anomena corral, però la majoria dels veïns en diu «l'hort de les alfàbegues»; des del primer divendres d'abril —en què se sembren les alfàbegues— s'hi té cura de les plantes en testos gegantins, que s'oferiran a la Mare de Déu d'Agost.

Des que apunten, tendres i fràgils, els primers branquillonets, les «obreres de la Mare de Déu» i llurs mares són les encarregades de vetlar les alfàbegues fins la inversemblança. Hi ha dies a l'estiu que arriben a regar-les sis, set i vuit vegades, sempre sota la vigilància i les indicacions de Manuel Campos, Manolo el Morquero, un home sorneguer, d'alçària mitjana, que ha descobert el procediment perquè l'alfàbega, que normalment assoleix una alçada de 65 centímetres, arribe a 1'70 i el diàmetre de la part superior sobrepasse el metre i mig.

«L'hort de les alfàbegues» té figueres silvestres amb figues primerenques i acàcies; té també rústecs umbracles de canyissos que, com persianes horitzontals, estenen o pleguen les obreres quan Nel-lo el Morquero assegura que el sol abrusa massa, que la pluja és forta per a les tiges o que el cel anuncia pedregada.

La vespra, a l'horabaixa, quan encara estan enceses les branques altes de les figueres i les acàcies, té lloc el sorteig dels dos grups de tests (onze cadascun i de grandària semblant), que correspondran a les obreres. Es duu a terme mitjançant la bolleta, nom escrit en un paper i tan enrotllat que sembla un cigarret. D'aqueix moment ençà l'hort es converteix en un formiguer de dones, familiars i amigues de les mares de les obreres, que adornaran les alfàbegues amb comprensible rivalitat.

L'hort entabuixa amb la flaire de les alfàbegues i quasi em sap greu que aqueixa massa de vegetació tan esplèndida reba tanta garlanda a què tan afeccionades són les dones valencianes. A les alfàbegues hom col·loca «banderilles» (canyes adornades amb paper de seda blau i arrissat) i roses grans, elaborades també amb paper blanc, vermell i rosa. Hores i hores, vesprades i vesprades de pacient faena artesana. Pètals de cartó serveixen de matriu per alçar aqueixes flors de tija d'aram revestit de paper verd.

Nel-lo el Morquero riu amb les nostres demandes. —Mai, mai no en diré el secret. Ací han vingut jardiniers alemanys i francesos per vore com fea créixer l'alfàbega. Ho tinc escrit i amagat, com un testament. Quan em muiga que ho faça atre, que el poble no es quede sense les alfàbegues gegants. Vint-i-cinc anys estic d'encarregat... Cobrar?... Ca!... Ho faig per amor a Bétera. Després, això sí, em conviden, em donen allò que bonament poden...

Li cau la suor pel cos, li llisca pel bigot fi, fins lescomissures dels llavis.

—Només li diré que dins d'aqueixes bótes que hi veu, tire el fem de les ovelles i els òmplic d'aigua, amb la qual reguem. També prepare el fem d'un anys per als atres. Però res més... ja no conte res més...

I es riu, corejat per dones que bromegen mentre enfilades en cadires o escales xicotetes subjecten en les «banderilles» les astoradores roses.

Els tests són damunt de blanques civeres que a tall peanyes faran servir per traslladar-les en la desfilada del matí.

Joioses, xarradores, les dones m'expliquen que cada «obrero de la Mare de Déu» estrenarà vint-i-quatre vestits en festes: per a anar a missa, per a anar a la novena, per a anar al ball. I no sols les xicones fadrines concorren en aqueix repte de luxe, sinó també les «obreras casades» en un pla més discret, seran figures en uns jorns de matriarcat com no n'he conegut a cap poble del País Valencià.

Als carrers on viuen les «obreras» s'engronsen centenars de gallardets; a les voreres s'arreglaren una munió d'alfàbegues, s'enlairen arcs amb branques de baladres i als rebosts hom deixa preparades les coques fines suara dutes del forn (oli, anís, farina i ous) i les «orelletes» que tenen forma de campaneta: fraginat de pasta (ous, farina, anís) que mitjançant el maneig de dues banyes quan l'oli bull adquireix l'original forma.

—L'orelleta se serveix amb mel i anisos de colors.

—Ara la tastarà a ma casa, dona...

I acceptem el convit espontani d'una casa que se'ns obri quan la nit ja s'anuncia i tot el poble ensuma alfàbegues; el poble, com va dir Francesc Lozano en el discurs de mantenidor: «Es terra de barrancs i torrental que estatgen la remor dels baladres i la forta i amarga sabor de les garroferes; l'arbre antic, com qualsevol arbre de la Creació».

A Maria Empar Aloy Bàguena i Trini Bes Inglés, les «obreras fadrines», començaran a pentinar-les i vestirles una colla d'amigues i veïnes, que les seguiran com a dues reines antigues durant la desfilada.

Ha eixit un dia radiant i calorós, de cel uniformement blau, d'atmosfera sense reverberacions. Sobre els llits de les obreres han deixat les sinagües emmidonades, les calces calades, les mantellines, tan brodades de lluentons d'or que amb prou treballs s'hi entrelluca el tul. Han obert els estoigs amb collars de perles, agulles de maragdes, fermalls de filigrana barroca. Allí hi ha les romàntiques i sorprenents ombrel·les de randes i brodats d'or, que duren «els sombrillers», acompanyants de «les obreres», fidels servidors-cavallers, vestits com els majorals: pantaló i faixa negres, camisa florejada i sobre les espatles mocador de rica seda, brodada amb fils, pedreria illuentons.

Les bandes de música, autoritats i majorals van a buscar les obreres, que seran afalagades, tot al llarg del recorregut, gairebé amb veneració; a més de la cort familiar

i afectiva, la gent les galanteja, les besa, volen fotografiar-se amb elles. I a tothora se'ls demana la «rodaeta», graciosa exhibició que té un llunyà aire de minué: el «sombrieller» agafa delicadament l'obra de la mà per tal que faça una volta, amb lentitud, amb majestuositat, mentre hom l'aplaudeix i es multipliquen els afalacs.

La desfilada que s'ha iniciat aproximadament a les deu finalitza a dos i mitja, hora en què començava la missa major. Tot el matí ha transcorregut davall una pluja de confetti a càrrec dels majorals, que aquest dia tenen llicència per a engegar-lo dins els escots de les xicones i fadrines, que xisclen i es riuen amb nervis reprimits quan les mans de l'home estiren el vestit o la brusa per tal que el confetti cobrisca de tot les sines, o per l'esquena s'esmunya fins la cintura i els costats.

Les bandes no s'estan de tocar i els «testers» o encarregats del transport de les alfàbegues aprofiten els descansos per traure'n, d'entre les rames, ampolles de whisky, coca-cola amb ginebra, i conyac.

Els «testers» són recompensats amb la invitació constant de les obreres i el record resta simbolitzat en el pai-pai que els regalen; ventall que amb el capell d'ala curta que duen (també de palla) i les camises de flors virolades ens recorden quelcom del folklore sud-americà.

Pasdobles. Lletania de «bonica», «reina», «perla fina», «templà», «preciosa», «meravella»... I elles, satisfetes, emocionades, amb els ulls brillants, concedint «rodaeta» rere «rodaeta». Segueix la competència, la rivalitat femenina que entre elles mai no manifestaran però que el poble s'encarrega d'establir tot comparant domassos, joiells, ombrel·les.

Els músics interpreten «Xiqueta meua», els majorals han carregat de bell nou els mantons amb confetti. Un xicot de Bétera em llig un paràgraf de la història del poble:

Encara que difícil de comprovar, si és cert que una espasa protoetrusca de mig metre de llarga, del segle VII abans de Crist, fon trobada en Bétera.

Si es poguera confirmar la seua aparició en el nostre poble, estariem davant el senyal més antic respecte a la ciutat i, per supost, sobre les primeres relacions entre la Península Ibèrica i Itàlica (antiga Itàlia).

El xicot acaba per lliurar-me el programa de festes. Enmig de la gatzara, a redòs de la polleuera d'un portal, cerque les últimes dades de la crònica:

«La població, a partir del segle XVIII, ha anat sempre en augment, i sols després de l'expulsió dels moriscs, passà de 210 famílies a 33. Des d'aleshores a hui, passa dels 10.000 habitants. Tot això gràcies a la immigració haguda per la incipient industrialització actual». I pense, amb satisfacció, que participant en la festa hi haurà joves nascuts ja a Bétera, fills d'andalusos i extremenys que vingueren cercant un jornal a un poble que els va acollir i els va oferir llengua i tradicions.

Són vora les dues quan comencen a deixar al temple de la Puríssima Concepció les alfàbegues. La gent abans d'assentar-se en els llargs bancs reclinatoris, se senya

davant la Verge «dormideta». Es una imatge de visatge pal·lidíssim, abillada amb riquesa paral·lela a la de les obreres: gran corona, mantell brodat amb or i un esplet d'anells a les mans estilitzades. Als peus, a més de la mitja lluna d'argent, hi ha un coixinet amb l'escut de Bétera.

A la porta de l'església les obreres casades: Maria Martínez Aparici i Carme Cremades Alcàsser (hàbits negres amb brodats de fils d'argent i incrustació de ganxet) esperen les obreres fadrines. En el madrinatge simbòlic, una dona del poble col·locarà sobre les pintes de les joves una llarga mantellina de blonda blanca, però seran les obreres casades les qui retocaran la simetria de les ones, com si en realitat haguessen cobert elles les fadrines amb la mantellina. Es així palés un servilisme que es manifesta en tot el ritual fester.

Coets. Campanes al vol. S'encenen totes les llànties de l'església la Puríssima Concepció i els fanals de la jaça de la Mare de Déu d'Agost. Els vint-i-dos tets d'alfàbegues reben el ruixó d'aigua beneïda; el capellà, amb el salpasser, practica el cerimonial litúrgic. El temple és ple, com són plens els bars, el casino, les tavernes.

Aquesta nit, Conxeta la del Mercat i el Pollastret, juntament amb la rondalla de guitarres, tabalet i dolçaina cantaran albaides; cobles senzilles, de frases tòpiques sobre l'amor i la bellesa, que no per això no emocionen. Cançons fins a la matinada, amb un record especial per al Xiquet de Bétera o «Joano el Verderol», que ha estat cantador fins molt vell. Es possible que l'esbart el visite, i pot ser que, bé que amb la veu tremolosa, cante. Bétera li oferi un homenatge el 9 de juny darrer i Vicent Baixauli li va dedicar un llarg poema, del qual trie uns versos que fan al·lusió a la seua edat:

*«Lo seu cor, menut i breu
sonava de porta en porta,
totes les séquies de l'horta
acaronaven la veu:
fins la barraca i la creu
i l'ombra del «Micalet»,
quan cantava satisfet
buscaven lo seu «consuelo»...
era un xiquet mig «auelo»
i un «auelo» mig xiquet...*

Les alfàbegues de «les obreres» resten al temple, però tota Bétera està guarnida amb alfàbegues; és un hort immens jamai no imaginat.